

Vår referens:
Stefan Eklund Åkerberg

Sundbyberg 2015-06-22

Dnr. U2013/4160/SF

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Moderniserad studiehjälp (Ds 2013:52)

Handikappförbunden är en samarbetsorganisation för 39 funktionshinderförbund som tillsammans representerar ca 400 000 människor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Vårt intressepolitiska arbete grundar sig på mänskliga rättigheter.

Utredningens uppdrag

Utgångspunkten i utredningen är att en modern studiehjälp ska vara renodlad, ändamålsenlig, enhetlig och inkluderande. Därför behöver studiehjälpens karaktär av studiestöd stärkas. Uttalat familjeekonomiskt motiverade inslag ska utmönstras i syfte att uppnå ett mer renodlat studiestöd.

Våra sammanfattande synpunkter

Vi fokuserar i vårt yttrande på förslagen om att avskaffa rätten till aktivitetsersättning vid förlängd skolgång, förslaget om att införa en karenstid för att förhindra avhopp från studier och förslaget om sommarjobb för unga studerande med funktionsnedsättning.

Förslaget om att avskaffa rätten till aktivitetsersättning är i stor sett detsamma som fördes fram i betänkandet Brist på brådska – en översyn av aktivitetsersättningen (SOU 2008:102). Vi var redan då kritiska till förslaget och vi menar att ingenting av avgörande betydelse har förändrats. Tvärtom innebär den nu pågående

departementsutredningen om handikappersättningen ytterligare osäkerhet.

Principiellt kan vi ställa oss bakom att studiemedelsystemet renodlas och blir basen för själva studierna men det förutsätter ett fungerande försörjningssystem som helhet.

Tills dess att det finns en lösning som säkrar ekonomiskt stöd för det som vi menar är en merkostnad vid förlängd skolgång ser vi ingen möjlighet att ställa oss bakom utredningens förslag på dessa punkter.

Handikappförbunden avstyrker förslaget om att aktivitetsersättning för förlängd skolgång avskaffas som socialförsäkringsförmån.

Handikappförbunden avstyrker förslaget om att införa en karenstid på två månader under vilken den enskilde inte har rätt till aktivitetsersättning om han eller hon avbrutit sina studier.

Handikappförbunden ser positivt på tanken om en statlig satsning på sommarjobb för studerande med funktionsnedsättning. Vi menar dock att frågan måste utredas vidare och då ur ett helhetsperspektiv som inkluderar den totala ekonomiska situationen för unga med funktionsnedsättning och deras familjer. Sommarjobben får inte ses som en kompensation för det inkomstbortfall som utredarens övriga förslag medför.

I övrigt väljer vi att hänvisa till yttrande avgivna av Handikappförbundens medlemsorganisationer.

Inledande synpunkter

Ett uttalat syfte med utredningen är att renodla och förenkla studie-stödsystemet som inte uppfattas som tidsenligt. Systemet ska främja att man fullföljer sina studier. I dagens system finns precis som utredningen påpekar flera faktorer som påverkar möjligheten att studera. Problem som vi menar är relaterade till studiemedels-systemet men kanske framförallt till brister i själva utbildnings-systemet. Här handlar det t.ex. om bristande tillgänglighet och att

skolan inte lever upp till att målsättningen om att vara en inkluderande skola som omfattar alla elever oavsett förutsättningar och behov.

Det finns flera förslag i betänkandet som känns som steg i rätt riktning. För studerande med funktionsnedsättning innebär dock två av förslagen dess raka motsats. Det gäller framförallt förslagen om att avskaffa rätten till aktivitetsersättning vid förlängd skolgång och förslagen om karens för den som hoppar av studierna av ekonomiska skäl. Förslag som högst sannolikt leder till att många tvingas hoppa av sina studier. Vikten av en trygg försörjning under studietiden är för många helt avgörande. Inte minst under en förlängd skolgång för studerande med funktionsnedsättning och deras familjer.

Den förenkling som eftersträvas uteblir också i flera fall för den med funktionsnedsättning som vill fullfölja sina studier. I stället ska man vara beroende av och tvungen att söka flera andra kompletterande ersättningar och det stärker sannolikt inte orken och viljan att studera vidare varken för den enskilde eller dennes familj.

Överväganden och förslag

9.7.1 Nya studerandegrupper i studiestödssystemet

Utredningen föreslår att den studiefinansiering som idag sker via aktivitetsersättningen inordnas i det ordinarie studiestödssystemet. Om en person inte avslutat sina grundläggande studier senast under det första kalenderhalvåret det år personen fyller 20 år, ska personen ha rätt till det högre bidragsbeloppet.

Handikappförbunden kan hålla med om att det finns inlåsnings-effekter i anslutning till att ha aktivitetsersättning vid förlängd skolgång. Vi tror dock inte att det är enbart ersättningen som sådan som skapar inlåsningseffekten även om den idag, särskilt av ansvariga myndigheter, uppfattas som en "förtidspension" och en tidigt bedömd "arbetsoförmåga". Detta trots att ersättningen tydligt uttryckt ska ses som ett rent försörjningsstöd under skoltiden. Vi ser även stora brister i samverkan mellan olika parter vid i övergången mellan skola och arbetsliv som en starkt bidragande orsak. Här finns

oacceptabelt stora organisatoriska och kvalitativa skillnader mellan landets arbetsförmedlingar. Det handlar exempelvis om bristande kompetens och dåligt fungerande rutiner vid mottagandet av den unge. Utan rätt stöd i övergången mellan studier och arbetsliv blir aktivitetsersättningen därmed en möjlig lösning för den enskilde.

Även då den enskilde efter avslutade studier uppbär aktivitetsersättning finns betydande inlåsnings effekter. Dessa är då främst knutna till bristande flexibilitet och begränsningar i regelverket som gör att många inte vågar ta steget att studera. Framförallt på grund av rädsla att mista sin ersättning om det av någon anledning inte går att fullfölja sina studier eller att de inte leder vidare till arbete.

Vi kan instämma i att det kan vara rimligt att koppla själva studiefinansieringen till studiestödssystemet och att merkostnaderna som följer av funktionsnedsättningen kopplas till övriga stödsystem i samhället. Detta förutsätter dock att dessa finns på plats och fungerar och så är inte fallet. Vi säger därför nej till förslagen i betänkandet i detta skede eftersom vi menar att den kompensation som krävs till den enskilde eller dennes familj varken ges fullt ut inom ramen för studiestödet eller i övrigt.

Gruppen 19-20 år får en ekonomisk försvagning som är extrem vilket utredaren också själv påpekar. Framförallt saknas det kompensatoriska stöd som ska ges i förhållande till funktionsnedsättningen. Osäkerheten förstärks dessutom på grund av vad den nu pågående utredning som ska se över handikappersättningen kommer fram till. Om denna skulle landa i att man tar bort ersättningen och att det bara ska finnas en renodlad merkostnadsdel så innebär det en urholkning av hela socialförsäkringssystemet. Att i det här läget genomföra en förändring som innebär att ta bort rätten till aktivitetsersättning vid förlängd skolgång skulle vara ett direkt svek från samhällets sida.

Resonemanget om att studerande med funktionsnedsättning inte ska ges några ekonomiska fördelar gentemot studerande utan funktionsnedsättningar haltar betänkligt. Sverige som stat har ratificerat FN:s Barnkonvention och FN:s konvention om rättigheter för personer

med funktionsnedsättning. Detta innebär att staten erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt ska konventionsstaterna säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning. Eftersom unga och deras familjer med funktionsnedsättning många gånger har en sämre ekonomisk situation än övriga befolkningen finns det ofta ett stort behov av kompensation för merkostnader som uppstår i relation till funktionsnedsättningen. Flera instanser, däribland Riksrevisionen, har konstaterat att föräldrar till barn med en funktionsnedsättning har sämre ekonomi och sämre hälsa än andra föräldrar.

Handikappförbunden anser att förlängd skolgång måste anses vara en merkostnad som ska kompenseras genom ekonomiskt stöd från 19 år, vilken är den ålder ungdomar utan förlängd skolgång avslutar sina gymnasiestudier. Utredningens förslag är en klar försämring för familjer som har försörjningsplikt för ungdomar som studerar på gymnasiet. Tanken med aktivitetsersättning under den förlängda skolgången, dvs. under de extra år en ung person med funktionsnedsättning behöver för sin skolgång, bygger på vetskapen om att ungdomar som fullgör grund- och gymnasieskola inom 12 år anses ha möjlighet att vid 19-års ålder försörja sig själva. Antingen genom arbete eller bidrag och lån vid fortsatta studier. Dessutom har dessa ungdomar större förutsättningar att bidra till familjens försörjning under sin gymnasietid genom sommarjobb.

Handikappförbunden avstyrker förslaget om att aktivitetsersättning för förlängd skolgång avskaffas som socialförsäkringsförmån.

9.7.5 Minska risken för avhopp från studier av ekonomiska skäl

Förslaget om att införa en karens för den som tvingas hoppa av sina studier av ekonomiska skäl anser vi vara helt fel väg att gå. Att införa vad som i praktiken blir en straffavgift för den enskilde är helt fel sätt att lösa problemet med avhopp från skolan. I stället måste en tryggad försörjningssituation och stimulans till fortsatta studierna vara vägen att gå. Nuvarande förslag ger därför helt fel signaler. Den som inte har möjlighet att fortsätta sina studier på grund av en svår

ekonomisk situation ska utöver att gå miste om sin utbildning straffas med en karen.

Vi reagerar skarpt på talet om att skapa ett system som ska förhindra lättvindiga, ekonomiskt motiverade avhopp. Det antyder att studerande med funktionsnedsättning inte är tillräckligt studiemotiverade utan främst är ute efter en trygg försörjning. Det ifrågasätter viljan att studera och att bygga en framtid genom studier.

Handikappförbunden avstyrker förslaget om att införa en karenstid på två månader under vilken den enskilde inte har rätt till aktivitetsersättning om han eller hon avbrutit sina studier.

9.7.6 Sommarjobb till unga studerande med funktionsnedsättning

En konsekvens av den renodlade kopplingen till studiestödet blir att stödet utgår under 10 månader i stället för 12. Flera remissinstanser påtalade detta problem redan i anslutning till betänkandet Brist på brådska. Utredaren föreslår en permanent statlig satsning på sommarjobb för studerande ungdomar med funktionsnedsättning. Förslaget ska kompensera för den brist på möjligheter som råder för elever med funktionsnedsättning på dagens arbetsmarknad. Tanken kan tyckas god men vi är tveksamma till om det räcker. Vi menar även att detta på intet sätt får anses utgöra en kompensation för det inkomstbortfall som utredarens övriga förslag medför.

Arbetslösheten för personer med funktionsnedsättning är idag mycket hög och hos ungdomar med funktionsnedsättning ännu högre. Erfarenheter från tidigare satsningar för att bereda praktikplatser hos privata och offentliga arbetsgivare pekar på ett klen result. Ingenting som utredningen framför talar i nuläget för att just denna satsning av Arbetsförmedlingen skulle lyckas bättre.

Vi ser det som ytterst angeläget att ungdomar med funktionsnedsättning ges möjlighet att sommarjobba utifrån sina förutsättningar och villkor. Ungas sommarjobb kan bidra till familjens försörjning

under gymnasietiden men framförallt ska det vara en stimulans, ett lärande och en introduktion i arbetslivet.

Sett till att satsningen skulle kompensera för det inkomstbortfall som förslaget om slopad aktivitetsersättning innebär det ett slag i luften. Vi motsätter oss inte satsningar som syftar till att ge unga med funktionsnedsättning en ökad möjlighet att ta sig in på arbetsmarknaden. Vi skulle snarare vilja se fler förslag i denna riktning.

Utifrån den kontext som förslaget här framförs i känner vi oss dock tveksamma till det förslag som utredningen lägger. Det känns inte tillräckligt genomarbetat. Förslaget måste ses inom ramen för den totala ekonomiska situationen för unga med funktionsnedsättning och deras familjer. Här finns mycket kvar att utreda och flera bitar som måste falla på plats. Det finns även oklarheter i det specifika förslaget. De parter som nämns som aktörer är ännu inte vidtalade. Vad innebär den ramöverenskommelse som ska göras mellan staten och SKL? Några specifika satsningar liknande denna har inte heller aviserats varken från tidigare regeringar eller den nuvarande regeringen.

Handikappförbunden ser positivt på tanken om en statlig satsning på sommarjobb för studerande med funktionsnedsättning. Vi menar dock att frågan måste utredas vidare och då ur ett helhetsperspektiv som inkluderar den totala ekonomiska situationen för unga med funktionsnedsättning och deras familjer. Sommarjobben får inte ses som en kompensation för det inkomstbortfall som utredarens övriga förslag medför.

Handikappförbunden

Stig Nyman
Ordförande